

TÜBERKÜLOZ TANISINDA NEREDEYİZ ?

BOYAMA VE KÜLTÜRE DAYALI TANI YÖNTEMLERİ

Prof. Dr. Mustafa ÖZYURT

GATA Haydarpaşa
Tıbbi Mikrobiyoloji-İSTANBUL

DSÖ Stop TB Stratejisi

- Hedefi “**Dünyada TB’lu hasta sayısını azaltmak**”
    - *yüksek kaliteli tanı*
    - *hasta odaklı tedaviye erişiminin sağlanması,*
    - *yeni tanı yöntemlerinin geliştirilmesinin desteklenmesi,*
    - *tanı yöntemlerinin etkili ve zamanında kullanımının sağlanması*
- ➡ 2006 yılında benimsenmiş ve halen uygulanmaktadır

TB tanı laboratuvarı

» **TB kontrolü**

» **Doğrudan gözetimli tedavi (DGT)**

en önemli unsurlarından biridir

Ulusal Tüberküloz Kontrol Programları

Bileşenleri;

- » hızlı tanı,
- » etkili tedavi
- » bulaşın önlenmesi

Engel;

- » laboratuvar tanıdaki yetersizlikler

2011 yılında

- **8.7 milyon TB vak'a**
  - » **Kesin Tanı %66**
  - » **Ulusal TB kontrol programına alınmıştır**

Bu oran neden dü ük?

Dü ük /orta gelirli ölkelerde

- laboratuvar kapasitelerinin yetersizli i
- balgamda yayma esaslı tanı

Bu nedenle !!

- Akciğer TB tanısı klinik olarak konmuş olguların yaklaşık 1/3'ünün

⇒ **TB olmayabileceği**

düzenlenmektedir.

Günümüz mikobakteri laboratuvarlarında

- Moleküler tanı yöntemleri
- Yayma mikroskopisi
- LJ besiyerine kültür

**ALTIN
STANDART**

Yüksek Riskli Bölgelerde TB kontrolü

Sorun

- Ekonomik güçlükler,
- Alt yapı eksikliği

Öncelik,

- aktif pulmoner TB olgularının tespiti
- bunların en kısa sürede tedaviye alınmasıdır.

En önemli tanı aracı

- **M KROSKOP**

Günümüz Mikroskopisindeki Durum

- dünya genelinde;

yeni pozitif olguların %70'ini yakalamada

henüz istenilen hedefe ulaşamamı

(%60-67)

Mikroskopi ve ARB Boyama Yöntemleri

Sıklıkla uygulanan;

- Ehrlich-Ziehl-Neelsen (EZN)
- Kinyoun
- Florokrom (Auramine-Rhodamine)

“Auramin, EZN ve Kinyoun boyamadan %10 daha duyarlı”

Somaskövi A ve ark. Chest 2001; 120: 250 – 57

mikroskopik incelemeler

⇒ Basit, hızlı, düşük maliyetli ve özgül

⇒ TB'un endemik olduğu ve yüksek riskli ülkelerde

⇒ Tedavinin etkinliğini takipte

yaygın kullanılmakta

Örnekteki Bakteriyel Yük

- Yayma Duyarlılık : % 20-80
- Pozitif bir yayma için 10⁴ CFU/ml örnek.
- Yayma test sonucu; (+) ve (-) kontroller kullanılarak inceleme alanında boyanan ARB sayısı dikkate alınarak raporlanır.
- Pozitif Florokrom boyama sonuçları **EZN veya Kinyoun ile kontrol**
- **Boyama sonucunu içeren rapor ;**
  - yayma negatif (*incelenen mikroskop alanında hiç ARB görülmemesi*)
  - yayma (1+)’ten (4+)’e kadar de i en skorlama

EZN boyama

- Düşük Bakteriyel yüke ($< 10^4$ CFU/ml) sahip örneklerde duyarlılık düşük
  - çocuğu atlanabilmekte ve tanı alamamaktadır.
- Bulaşın yaklaşık %17 si
  - bakteri yükü düşük,
  - yayma negatif
  - pulmoner TB'lu hastalarla olabilmekte

Yayma sonucunu etkileyen faktörler

- kullanılmakta olan boyama yöntemi
- mikroskopun kalitesi
- örneğin türü ,
- yaymanın kalınlığı ,
- dekolorizasyon süresi ve
- mikroskopiyi gerçekleştiren kişinin tecrübesi
- uzun süreli örnek dekontaminasyonu,
- yayma hazırlanırken çapraz bulaş ,
- ebeke suyu ile boyalı preparatın yıkanması

Mikobakteri Laboratuvarlarının Durumu (2012 yılı global TB raporu)

dünya ve orta gelirli ülkelere ait smear mikroskopisi

- ✓ 144 merkezin %42'si bir dı kalite kontrol programına dahil
- ✓ küresel olarak **her 100.000 nüfusa 1 mikroskopi merkezi** hedefine ula ıldı ı bildirilmi ancak ;
  - ❖ bölgelere ve ülkelere göre **dikkat çekici farklılıklar** var
    - ✓ Yapılan de erlendirmelerde 2011 yılında **batı pasifik** ve **do u akdeniz** ülkelerinde **100.000 nüfusa sırasıyla 0.5 ve 0.8 mikroskopi merkezi** dü mekte
    - ✓ TB insidensinin yüksek oldu u 22 ülkenin 7'sinde (%31.8) **bu hedefe henüz ula ılamamı tır**

Floresan mikroskopisi

Sorun

- maliyet,
- lamba ömrü,
- bakım olanaklarının yetersizli i
- civalı floresan mikroskobun temin güçlü ü

LED Mikroskopisi

DSÖ, önerisi (2009)

- EZN'den daha duyarlı olan,
- Floresan mikroskoplara göre;
  - düşük maliyetli,
  - güçlü ışık kaynağına sahip,
  - uzun ömürlü
  - kırıldı ında civa buharı salınımı riski olmayan lambalara sahip

LED esaslı floresan mikroskopisi

LED Mikroskopisi

- Floresan mikroskoplarda
“**LED (Light Emitting Diode)**” teknolojisi kullanımı

Kültürle kar ıla tırıldı ında;

özgüllük- %98 ve

duyarlılık- % 84

EZN ile kar ıla tırıldı ında;

%6 oranında daha duyarlı

özgüllük- farklılık yok .

Konvansiyonel Floresan mikroskopi ile kar ıla tırıldı ında;

%5 oranında daha duyarlı

%1 daha özgül

LED Mikroskopisi

2011 verilerine göre

➡ mikroskopi yapan laboratuvarların sadece %2'si LED mikroskop kullanmaktadır.

Kültür

- nokulumdaki ARB basil sayısına (**10-100 basil/ml**),
- Basilin jenerasyon süresine ve
- Katı veya sıvı fazlı olmasına
- Katı vasatın yumurta bazlı veya agar içerikli olmasına

“2-8 haftada sonuçlanabilmektedir”.

“TB tanısında halen altın standart”

Kültür yöntemlerinin avantajları

Etkenin

- **canlılı ını gösterebilme**
- **antibiyotiklere duyarlılı ını test edebilme,**
- **tür düzeyinde tanımlama**
- **genotiplendirme yapabilme**

MTBC'in izolasyonunda

Katı fazlı besiyerleri

- Löwenstein-Jensen (LJ) veya
- Middle brook 7 H10 yada 7H11 agar
yaygın kullanılmamaktadır
  - hazırlanmaları daha zor
  - hazır satın alınmaları daha pahalıAncak;
  - ⇒ Duyarlılık testlerinde LJ besiyerine göre daha güvenilir ilaç konsantrasyonları sağlar

LJ besiyeri

Tercih nedenleri;

- laboratuvarında kolayca hazırlanabilir
- düşük maliyetli
- buzdolabında haftalarca saklanabilir olması

Hızlı kültür sistemleri-1

- Sıvı esaslı besiyerleridir (Middlebrook 7 H9)
- Tanımlama; **fluorometrik, kolorimetrik** veya **radıyometrik**

- **Otomatize sistemler**
  - BACTEC MGIT 960 (*BD biosciences, Sparks, MD*)
  - VersaTREK (*ESP culture System, Trek Diagnostics, Inc., Westlake Ohio*)
  - MB/BacT (*bioMerioux, Hazelwood, Mo*)
  - BACTEC 9000 MB (*BD biosciences, Sparks, MD*)

- **Yarı Otomatize Sistem**
  - BACTEC 460 TB (*BD biosciences, Sparks, MD*)

- **Manuel Sistemler**
  - MGIT (*BD biosciences, Sparks, MD*)
  - Septi-Chec AFB (*BD biosciences, Sparks, MD*)
  - MB Redox (*Biotest Diagnostics Corp., Danville, N.J.*)

Hızlı kültür sistemleri-2

TK Rapid Mycobacterial Culture System (SALUBRIS-Tecnica)

- Çoklu renk indikatörleri kullanılarak hazırlanmış katı fazlı besiyeri (TK besiyeri)
- MTBC'in ürettiği metabolitlere ve enzimlere bağlı besiyerinde renk değişimi izlemi
  - Gözle
  - MYCOLOR TK otomatize kültür sistemi

CDC

---

primer izolasyonlarda;

“geleneksel en az bir katı besiyeri yanı sıra bir de sıvı besiyerinin birlikte kullanımı”

önermektedir.

⇒ Dünyada ve Ülkemizde ço unlukla;

“**LJ ve Middlebrook Sıvı Besiyerleri**”birlikte kullanılmaktadır.

Alternatif ve Ticari Olmayan Kültür Esaslı İlaç Duyarlılık Metodları

- Colorimetrik redox indikatör (CRI)* metodu,
- Nitrate reductase (NRA)* yöntemi,
- Microscopic-observation drug susceptibility (MODS)* yöntemi
- Faj esaslı metod
- Thin Layer Agar (TLA) metod

* DSÖ tarafından özellikle referans laboratuvarlarında ve sıkı laboratuvar protokolleri altında iyi tanımlanmış programlı çalışmalarında, otomatize sıvı kültür ve DT sistemlerinin kullanımı yaygınlaştıkça ana kadar geçici olarak kullanımını önermektedir

Ülkemizdeki 419 TB Tanı Laboratuvarlarının Dağılımı

SAĞLIK KURUMU	SAYI	%
VSD	126	30.1
Devlet Hast.	90	21.5
Özel Hast.	57	13.6
Tıp.Fakültesi	56	13.4
Bölge TB.Lab	22	5.2
Özel Lab.	17	4.1
GHH	14	3.3
Özel Tıp Merk.	5	1.2
Diğer Sağlık K.	32	7.6
TOPLAM	419	100

Bozkurt H., Ceyhan ., Uçarman S.N., ve ark. Ülkemizdeki Tüberküloz Tanı Laboratuvarlarının Mevcut Durum Analizi. XXVI. Ulusal Tüberküloz ve Göğüs Hastalıkları Kongresi. 2011, Adana

TB Tanı laboratuvarlarında

Yayma mikroskopi, Kültür, DT i lemleri

TEST	Uygulayan Laboratuvar (n)	%
Yayma Mikroskopi	413	98.6
Konvansiyonel Kültür	164	39.1
Sıvı Kültür	77	18.4
İlaç Duyarlılık Test	68	16.2
Toplam Lab.sayısı	419	

Bozkurt H., Ceyhan ., Uçarman S.N., ve ark. Ülkemizdeki Tüberküloz Tanı Laboratuvarları'nın Mevcut Durum Analizi. XXVI. Ulusal Tüberküloz ve Göğüs Hastalıkları Kongresi. 2011, Adana

Ülkemizde Yaygın Olarak Kullanılan Boyama Yöntemleri

YÖNTEM	SAYI	%
EZN	339	88.1
Florokrom	1	0.3
EZN+ Florokrom	13	3.4
Bilinmiyor	32	8.3
TOPLAM	385	100.0

➡ 97 VSDL'nin tamamında (%100) EZN boyama yöntemi kullanılmaktadır.

➡ Ülkemizde 2 merkez de (1GHHL, 1 ÜHL) tanıda LED mikroskop kullanıldığı bildirilmiştir.

Ülkemizde Yaygın Olarak Kullanılan Kültüre Dayalı Yöntemler

KONVANS YONEL KÜLTÜR	SAYI	%
LJ	135	86.5
LJ+Ogawa	1	0.7
LJ+TK medium	1	0.7
Bilinmiyor**	19	12.2
TOPLAM	156	100

SIVI – OTOMAT ZE KÜLTÜR	SAYI	%
MGIT	58	71.6
BACTEC 460	4	4.9
TK	5	6.2
BacTAlert	4	4.9
VersaTrek	2	2.5
Bilinmiyor*	8	9.9
TOPLAM	81	100

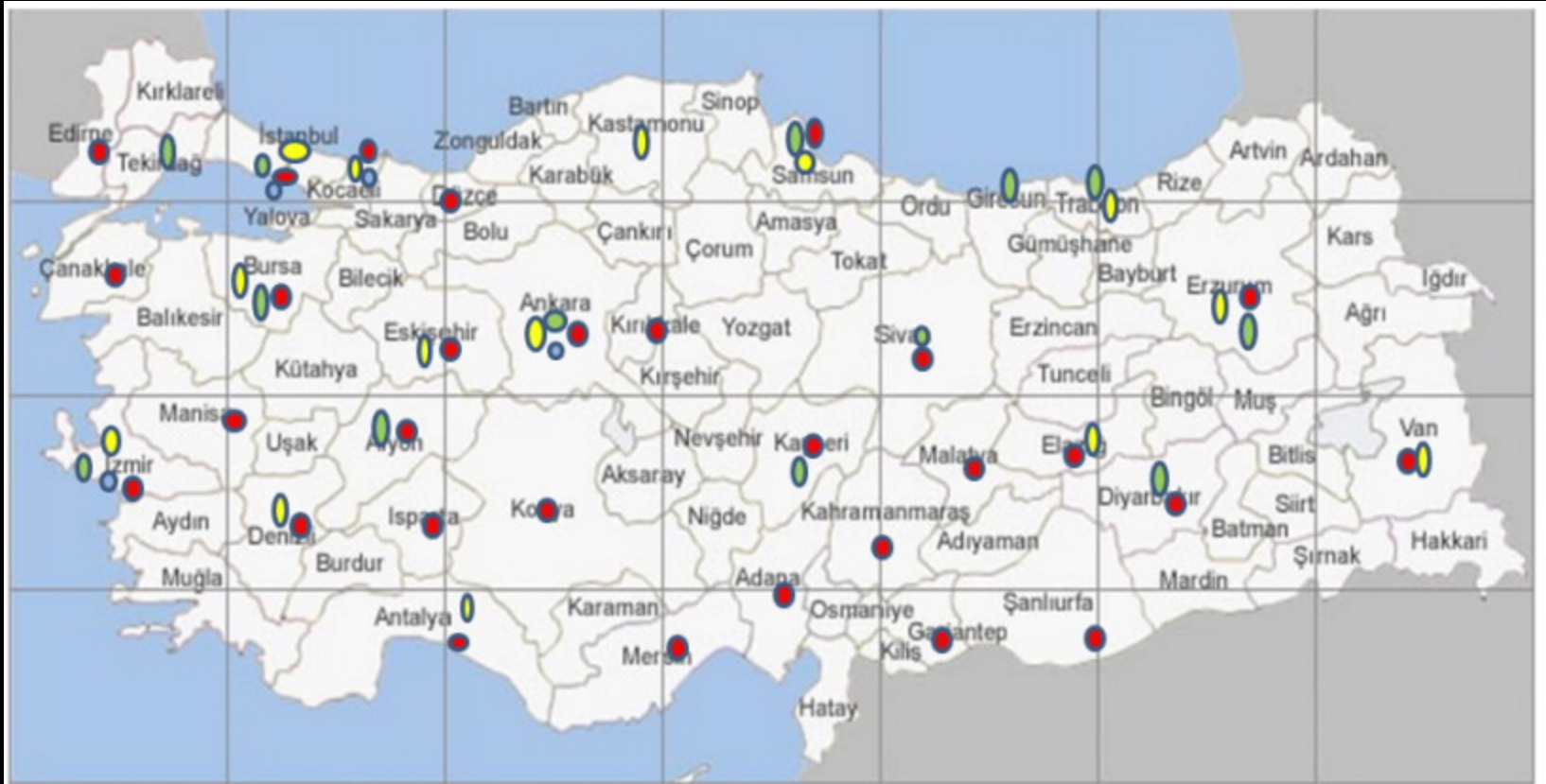
T.C Sağlık Bakanlığı \ Türkiye Halk Sağlığı Kurumu (THSK), Mikrobiyoloji Referans Laboratuvarı
Daire Başkanlığı \ 2013 anket verileri

Tanıda Konvansiyonel Katı ve Sıvı besiyerlerinin Her kisi Rutinde Kullanan Merkezler

KURUM T P	SAYI	%
TIP FAKÜLTES	45	56.3
EAH	12	15.0
GHH	7	8.8
BÖLGE TB LAB.	5	6.3
DEVLET HAST.	4	5.0
ÖZEL LAB.	3	3.8
ÖZEL HAST.	2	2.5
VSD	1	1.3
UTRL	1	1.3
TOPLAM	80	100.0

TBÇG Anket Verileri (2000-2011)

(88 TB laboratuvarınının co rafik dağılımı)

● Üniversite Hastanesi Laboratuvarı

● Eğitim Araştırma Hastanesi Laboratuvarı

● Göğüs Hastalıkları Hastanesi Laboratuvarı

● Verem Savaşı Dispanseri Laboratuvarı

TBÇG Anketine Dahil Kurum Laboratuvarları (2000-2011yılları)

KURUM GRUBU	2000	2002	2005	2007	2011
TIP FAK.HAST.	31	26	26	25	30
GHH	9	6	9	12	4
EAH	-	1	10	8	7
VSD	6	1	4	11	3
TOPLAM	46	34	49	56	44

Sarıgüzel N., Sürücüo lu S., Uzun M., Özyurt M., Öztürkeri H., O uz V.A., Yüce A.:Türkiyedeki Tüberküloz Laboratuvarları\ n\ n durumu: anket sonuçları\ n\ n de erlendirilmesi. KL M K kongresi ,Antalya 2013

Ankete katılan 88 laboratuvarların yıllık hizmet düzeyleri

TEST	Kurum Laboratuvar Sayısı (%)			
	ÜHL (41)	GHHL(18)	EAH (12)	VSDL(15)
M KROSKOP				
1-500 (Ç.Dü ük)	5(12)	1(6)	1(8)	1(7)
501-1000 (Dü ük)	8(20)	-	6(50)	1(7)
1001-2000* (Orta)	7(17)	5(28)	4(34)	2(13)
2001-5000 (Yüksek)	20(49) %51	4(22) %66	1(8) %8	5(33) %73
>5000	1(2)	8(44)	-	6(40)
KÜLTÜR				
Yok	-	-	-	1(7)
1-500 (Ç.Dü ük)	9(22)	2(11)	3(25)	1(7)
501-1000 (Dü ük)	8(20)	1(6)	5(42)	-
1001-2000* (Orta)	11(27)	4(22)	4(33)	3(21)
2001-5000 (Yüksek)	12(29) %31	5(28) %61	-	4(29) %72
>5000	1(2)	6(33)	-	6(43)
POZ T F KÜLTÜR				
1-10 (Ç.Dü ük)	1(3)	-	4(34)	1(7)
11-50 (Dü ük)	14(37)	2(11)	7(58)	1(7)
51-100 (Orta)	10(26)	2(11)	1(8)	-
101-500 (Yüksek)	13(34) %34	7(39) %78	-	6(43) %80
>500	-	7(39)	-	6(43)
DT				
Test yok	8(20)	3(17)	8(67)	7(50)
1-10 (Ç.Dü ük)	-	-	-	-
11-50 (Dü ük)	16(39)	3(17)	4(33)	-
51-100 (Orta)	10(24)	1(5)	-	-
101-500 (Yüksek)	7(17) %17	5(28) %61	-	5(36) %50
>500	-	6(33)	-	2(14)

Sarıgülzel N., Sürücüo lu S., Uzun M., Özyurt M., Öztürkeri H., O uz V.A., Yüce A.:Türkiyedeki Tüberküloz Laboratuvarlarının durumu: anket sonuçlarının de erlendirilmesi. KL M K kongresi,Antalya 2013

Ankete katılan 88 laboratuvarların kullandıkları boyama ,kültür yöntemleri ve raporlama

TEST	Kurum Laboratuvar Sayısı (%)				
	2000 (46)	2002 (34)	2005 (49)	2007 (56)	2011 (44)
EZN BOYAMA	38(83)	30(88)	37(76)	44(79)	32(73)
K NYOUN	-	-	3(6)	4(7)	5(11)
EZN+K NYOUN/FLOROKROM	8(17)	4(12)	9(18)	8 (14)	7(16)
KANT TAT F SONUÇ B LD R M	21(46)	21 (61)	29(59)	38(68)	32(73)
POZ T F/NEGAT F SONUÇ B LD R M	25(54)	13(39)	20(41)	18(32)	12(27)
LJ BES YER KULLANIMI	26(57)	34(100)	46(94)	52 (93)	40(91)
BACTEC 12 B/ BACTEC MGIT /BACT- ALERT KULLANIMI	4(9)	-	20(41)	34 (61)	32(73)
LJ + SIVI/AGAR BAZLI BES YER KULLANIMI	16(35)	22(65)	27(55)	33 (59)	29(66)

Ankete katılanlar arasında IDT uygulayan laboratuvarların, kullandıkları yöntemler, standart konsantrasyon kullanımları ve yıllar içindeki değişimi

	Laboratuvarların Sayısı (%)				
	2000	2002	2005	2007	2011
Duyarlılık Testi (IDT)	30 (65)	26 (76)	29 (59)	39 (70)	30 (68)
Bactec 460/MGIT 960	15 (50)	18 (69)	22 (76)	26 (67)	22 (74)
LJ	12 (40)	6 (23)	5 (17)	5 (14)	1 (3)
M7H10	3 (10)	2 (8)	-	2 (5)	1 (3)
BacT/Alert	-	-	-	3 (7)	1 (3)
TK	-	-	-	3 (7)	4 (14)
Bilinmeyen	-	-	2 (7)	-	1 (3)
Standart konsantrasyon kullanımı	14 (47)	14 (54)	14 (52)	32 (82)	22 (73)
Bactec 460/MGIT 960	10 (72)	12 (86)	13 (93)	22 (68)	18 (82)
LJ	2 (14)	2 (14)	1 (7)	5 (16)	1 (5)
M7H10	2 (14)	-	-	1 (3)	1 (5)
BacT/Alert	-	-	-	1 (3)	-
TK	-	-	-	3 (10)	2 (8)
Bilinmeyen	-	-	-	-	-

ç ve dı kalite kontrol çalı ması yapan laboratuvarların yıllara göre de i imi

	Laboratuvarların Sayısı (%)		
	2005	2007	2011
ç Kalite Kontrol	28 (57)	37 (66)	32 (73)
Dı Kalite Kontrol	11 (22)	14 (25)	17 (39)

Sarıgüzel N., Sürücüo lu S., Uzun M., Özyurt M., Öztürkeri H., O uz V.A., Yüce A.:Türkiyedeki Tüberküloz Laboratuvarlarının durumu: anket sonuçlarının de erlendirilmesi. KL M K kongresi,Antalya 2013

TB laboratuvarlarında Kalite Kontrol Çalı maları

KAL TE KONTROL ÇALI MALARI	LABORATUVAR SAYISI	%	TOPLAM LABORATUVAR
Mikroskopi iç kalite k.	44	86.3	51
Mikroskopi dı kalite k.	21	41.2	
Kültür iç kalite k.	40	78.4	
Kültür dı kalite k	25	49.0	
DT iç kalite k.	39	76.5	
DT dı kalite k.	24	47.1	

Bozkurt H., Ceyhan ., Uçarman S.N., ve ark. Ülkemizdeki Tüberküloz Tanı Laboratuvarları'nın Mevcut Durum Analizi. XXVI. Ulusal Tüberküloz ve Gö üs Hastalıkları Kongresi. 2011, Adana

Dünyada güncel durum ne?

- DSÖ'nün hedeflerinden;
    - %70 olgu bulma oranı %60-67'ye ulaşmıştır.
    - %85 tedavi başarıları %86-87'ye çıkmıştır.
    - TB ve Ç D-TB'nin erken tanısı için
      - *hızlı bakteriyolojik testler*
      - *moleküler testler*
      - *LED floresan mikroskopisi*
- kullanıma girmiştir

Ülkemiz VSD 2009 yılı verileri (Türkiyede Verem Savaşı 2011 Raporu)

- TB prevalansı **24 / 100.000**
- AKC ER TB'lu hasta sayısı : **11.554**

	2009 yılı	2005 yılı
– Mikroskopi yapılan 10.227	(%88.5)	(%79.2)
– Mikroskopi pozitif olan 7.162	(% 70)	(%71.7)
– Kültür yapılan 7.354	(%63.6)	(%46.5)
– Kültür pozitif olan 5.730	(%77.9)	(%81.9)
– ilaç duyarlılık testi yapılan: 4311	(%75.2)	(%65.6)
• En az 1 ilaca dirençli olan : 819	(%19)	
• Çok ilaca dirençli-TB olan : 222	(%5.1)	

Tüberkülozun kontrolü ve DGT' nin başarıya ulaşabilmesi

- TB tanı laboratuvarlarının ulusal kalite güvence sistemi içerisinde yer almaları bir zorunluluk olmalıdır.
- Bu amaçla günümüzde, Ulusal Tüberküloz Referans Laboratuvarı aracılığı ile ,
  - “Ulusal Tüberküloz Tanı Laboratuvarları A 1” olu turulmu tur
    - mikroskopi, kültür ve ilaç duyarlılık testleri için gerekli eğitim
    - yöntem ve test standartlarını koyma, sonuçları izleme ve değerlendirme,
    - alt yapıya yönelik analizler
    - a a ba lı laboratuvarlar arası koordinasyon

SONUÇ VE YORUM

Tanı ve tedavide başarı için;

- Gerçek epidemiyolojik verileri saptayabilmek
- Kaynakları iyi yönetebilmek
- Yüksek düzeyde tanı kalitesini sağlamak ve sürdürmek
- Hızlı ve kesin tanıya yönelik yüksek kapasiteli yeni laboratuvar tanı sistemlerine destek vermek

TE EKKÜR EDER M